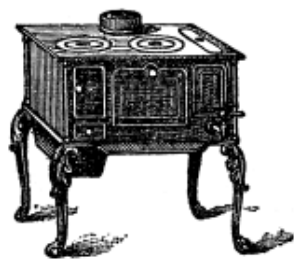

Claus Yding Andersen a petefészkeiből szövődő darabkákat fagyasztott le. A kemoterápia szövődésének természetesen az asszony elvesztette termékenységét, de gyógyulását követően 2005-ben Andersenék visszaültették szervezetébe a korábban lefagyasztott petefészkek-szövetet. Egy mesterséges megtermékenyítési eljárást követően Bergholdtnak 2007-ben kislánya született, majd visszatért a klinikára, azzal a kéréssel, hogy még egy gyermeket szeretne, és ezért ismét alávetné magát egy lombikbébi-kezelésnek. Ekkor kiderült, hogy az asszony már várandós, azaz a petefészkek-transzplantációk történetében először „klasszikus” módon történt a fogantatás.

Andersenék cikkükben beszámolnak az új technológia részleteiről, hiszen esettanulmányuk bizonyítja, hogy a fagyasztás után beültetett petefészkek-darabkák visszaállíthatják a nő ciklusát, és nem csak hogy életképes, de megtermékenyülésre, majd embriógenézisre képes petesejtet hozhatnak létre.

A technológia alkalmazása régi vágy a nőgyógyászatban, hiszen világszerte sok fiatal rákbeteg nő válik terméketlenné a kemoterápiás szerek mellékhatásainak következtében. Ernst, Erik et al. *The First Woman to Give Birth to Two Children Following Transplantation of Frozen/Thawed Ovarian Tissue*. Human Reproduction. 25 February 2010. doi:10.1093/humrep/deq033

Gimes Júlia

Dénes Iván Zoltán: *Liberális kihívásra adott konzervatív válasz*

A könyv első változata, *Közügyé emelt kiváltságörzés. A magyar konzervatívok szerepe és értékvilága az 1840-es években* címen, 1989-ben jelent meg az Akadémiai Kiadónál. Ezt frissítette fel és egészítette ki a szerző, figyelembe véve az utolsó húsz év historiográfiai eredményeit. A könyv tárgya a magyar konzervativizmus történetének kilenc éve, az a kilenc év (1839–1848), amelynek során majdnem sikerült tartósan kormányképesé szervezni a politikai osztálynak a liberális reformot elvető részét, a jobboldalt. Dénes úttörő munkát végzett. A bibliográfiában felsorolt több mint hétszáz könyv és cikk közül alig tíz ad teret a konzervatív gondolat ismertetésének.

A magyar nemzeti emlékezet mindmáig nem fogadta be a kiegyezéssel záruló Habsburg–magyar konfliktusok dialektikáját. Csak a Bécs elleni küzdelmet vállalja, ennek minden formájával: sérelmek, polgári engedtlenség, felkelés, szabadságharc, passzív ellenállás, majd 1867 után parlamenti obstukció. A megbékülési tervekben és megegyezésekben a nemzeti emlékezet vagy elkerülhetetlen lemondást, szükséges megalkuvást lát, vagy árulást. Csak a veszett ügy melletti hűséggel tud igazán azonosulni.

A nemzeti emlékezet maga is a történelem terméke. A négyszáz évig tartó Habsburg-korszak alatti ellenzéki és ellenállás kultúrája érthető, az ország intézményes létét a

Könyvszemle

birodalmon belül valóban a képviseleti intézmények biztosították a bécsi kormány ismételt beolvasztási kísérleteivel szemben. Az ellenzéki „kuruc” látásmód tehát nem indokolatlan, de félrevezető. Kimondva vagy kimondatlanul azt szuggerálja, hogy a szatmári békétől kezdve, az ország politikában részt vevő lakosságának (arisztokrácia, megyei nemesség, patrícius polgárság, hivatalnokok, katonatisztek, papok, lelkészek, ügyvédek, tisztartók stb.) *többsége* a történelmi dualizmus, a magyar rendek és a bécsi kormány közötti – innen is onnan is ismételtlen megkérdőjelezett – hatalmi egyensúly ellen foglalt állást. A megyei és országgyűlési adatok, a cenzúrázott és cenzúrázatlan irodalom és sajtó, a magánlevelek és memoárok viszont inkább arra utalnak, hogy az olyan kivételes pillanatoktól eltekintve, mint II. József uralkodásának utolsó éve, az országban nem volt Habsburg-ellenes konszenzus. A régi rendszer végéig a katolikus egyházi hierarchia, az arisztokrácia és a nemzetiségi nemesség zöme feltétel nélkül támogatta a kormányt, a hangadó megyei nemességnek mintegy fele, a dicastériumok és felsőbb bíróságok személyzetének, a kiváltságos városok polgárságának, továbbá az egyházi, világi és állami nagybirtok nemesi és honorácior alkalmazottainak többsége pedig, lelkesen vagy lelkesedés nélkül, de lojálisan viselkedett.

A liberális kihívásra válaszoló „fontolva haladó” koncepciót Dessewffy Aurél dolgozta ki, és ő vezette a liberalizmus elleni polé-

miát az 1839/40-es országgyűlésen, a sajtóban és a büntetőjogi bizottságban 1842-ben bekövetkezett haláláig (39–75.). Dénes elutasítja Szekfű Gyula sokak által átvett értékelését a liberális és a fontolva haladó program konvergenciájáról, de azt is hangsúlyozza, hogy Dessewffy Aurél elképzelése valóban új volt. A „*csontkonzervatív*” (Dénes kifejezése), minden változást elutasító magatartással szemben, a Habsburg-államrezonon összeférő reformok keresztülvitelét javasolta a magyar intézményrendszer működési szabályai szerint. Az 1839/40-es országgyűlés törvényalkotási mérlege ezt a koncepciót igazolta.

Az önálló gondolkozású, magát kezdeményezésre jogosító Dessewffy Aurél halála után a kormányhű jobboldal vezér nélkül indult el a pártalakítás felé. Dénes érdeme, hogy széles anyagismeretre épített biztos elemző képességgel mutatja be a vezér nélkül maradt konzervatív gárda szellemi vezérkarának eszméit és írásait. Gondolatmenetük szánalmasan abszurd. Azt próbálják önmagukkal és választóikkal elhíttetni, hogy a régi rendszer két pillérét, a birodalmi abszolútizmust és a feudális jog- és kiváltságrendszert bizonyos korszerűsítő intézkedések árán fenn lehet tartani, s azt, hogy fenntartásuk az ország létérdeke (172–178). A nagy történeti szintézisek kellő figyelmet szentelnek a Kancellária, a Helytartótanács, a főrendi és a követi tábla kulcsfiguráinak, akik Metternich 1844-ben megfogalmazott irányelvei szerint szervezték – eredménytelenül – a kormánypárt győzelmét a megyei és országgyűlési választásokon (Apponyi György, Jósika Samu, Majláth György, Szögyény László, Zsedényi Ede, Babarczy Antal, Somssich Pál). Arról a két konzervatív tollról, Kállay Ferencről és Liphay Sándorról, akik a *Nemzeti Újságban* és a *Budapesti Híradóban* számtalan cikkben

támadták és cáfolták a liberális érveket és célokat, a tízkötetes magyar történelem hallgat, a Hóman–Szekfű ötödik kötetében a nevüket csak a bibliográfiában lehet megtalálni.

Dénes bőven idézi mindkét szerzőt. Érveik a liberális ellenzék belső reformtervei ellen súlytalanok voltak, ezt nyilván maguk is tudták, ezért jobban bíztak a nemzetközi érvek meggyőző erejében. Hogy az Osztrák Császárság nagyhatalmi állása összeurópai érdek, ezt a baloldal sem vonta kétségbe. Kállay és Liphay, mint a két másik vezető konzervatív cikkíró, Dessewffy Emil és Szécsen Antal, ennél továbbmentek. A felülről irányított, nyugodt porosz és osztrák haladás (és az arisztokráciát tisztelő angol alkotmányosság) követését javasolták, a magyar elmaradottnak a birodalomba való betagozódással, a rendezett osztrák modernizáció átvételével lehetne szerintük véget vetni (121–178.). Liphay egy mérsékelt arisztokratikus és egy mérsékelt demokratikus pártból álló, és a kormánnyal együttműködő centrum hegemóniájáról álmodott (140.) – a birodalmi államrezont elfogadó konzervatív realizmus erre az utópiára épült.

Kérdés, hogy a konzervatív publicisták mennyiben saját nézeteiket fejtették ki, és mennyiben vették át a kormánydiskurzust. Kállay zsidóemancipáció elleni offenzívája 1847 nyarán (134–136.) nagy valószínűséggel spontán, közvetlen oka pártpolitikai. Az ortodoxiától távolodó zsidó elit egységesen és országosan a liberális ellenzék támogatása.

Az idézetek nyilvánvalóvá teszik, hogy 1842 után a konzervatív tábornak egyetlen nagytehetségű politikusa volt, Szécsen Antal. Ő lépett fel, 1843-ban majd 1847-ben, a horvátok és a többi nemzetiségek számára elfogadhatatlan magyar nyelvi követelések mérsékléséért (84–88. és 148–152.), és 1846-

ban ő fogalmazta meg teljes világossággal az alakuló Konzervatív Párt ultimátumnak is felfogható üzenetét a politikai osztályhoz: amíg az alsó táblán az ellenzék a többség, a reformok nem vihetők keresztül, mert nincs egyeztetésre lehetőség a kormány és az ellenzék között. A reform feltétele tehát konzervatív többség az országgyűlésen (184.).

Valószínűnek tűnik, hogy a történeti irodalom azért hanyagolta el Kállay, Liphay, Szécsen és Dessewffy Emil cikksorozatait, mert ellentétben a két nagy, azóta is gyűrűző Széchenyi–Kossuth- és centralista–municipalista polémiával, az 1849 utáni kurzus a konzervatív propagandát végzetesen kompromittálta, megfosztotta az utóélet lehetőségétől. Az Asbóth János óta többször útjára indított konzervatív mítosz soha nem számíthatott igazi közönségsikerre. Nem volt, és ma sincs számára hely. A mindenki által legitímnek tekintett, százhatvan év óta egymással rivalizá-

ló és egymást erősítő Széchenyi-, Kossuth- és Deák-kultusz betölti a teret. Mindaddig nem akadt kutató, aki vállalkozott volna a konzervatív–liberális sajtóviták (*Világ, Budapesti Híradó, Nemzeti Újság* versus *Pesti Hírlap, Hetilap*) anyagának a kiadására. A *Liberalis kihívásra adott konzervatív válasz* és Dénes Iván Zoltánnak a vitacikkekkel szintén bőven idéző másik monográfiája, *Európai mintakövetés – nemzeti öncélúság. Értékvilág és identitáskeresés a 19–20. századi Magyarországon* (Új Mandáum, 2001), azt bizonyítják, hogy egy ilyen forráskiadvány, akár papíron, akár a hálón gazdagabbá és pontosabbá teszi a magyar pluralizmus történetének ismeretét. (Dénes Iván Zoltán: *Liberalis kihívásra adott konzervatív válasz. Eszmetörténeti Könyvtár. Budapest: Argumentum Kiadó–Bibó István Szellemi Műhely, 2008.*)

Kecskeméti Károly
történész, levéltáros

Van-e a történelemnek elmélete? Történetelmélet I–II. Szerkesztette Gyurgyák János és Kisantal Tamás

Az 1990-es évektől kezdődően a magyar társadalomtudományos irodalomban, illetve a könyvkiadásban jelentősen megszaporodott a történelem elméleti kérdései (azaz a történetelmélet) iránt való érdeklődés. Az itt ismertető kötetek kapcsán mindenekelőtt az a kérdés vetődik fel, hogy van-e a történelemnek tulajdonképpen elmélete? A kötetek ugyanis ezt a címet kapták, jogos tehát annak a kérdésnek a felvetése, hogy beszélhetünk-e egyáltalán ilyesmiről; másrészt ez a probléma szerintem a kötet beosztását, az itt bemutatott igencsak terjedelmes anyag elrendezését alapvetően befolyásolja.

Meglátásom szerint a kérdés (elsősorban persze történészi/történeti szempontból) alapvetően nemmel válaszolható meg, s mindez előrevetíti már a kötetekkel kapcsolatos legfontosabb kifogásomat.

Szerintem ugyanis ebben a formában a kötetek használhatósága (bármilyen szempontból) igencsak kérdéses. Hiszen az anyag elrendezése a következőképpen valósult meg: az első kötetben egy alapvetően bibliografikus jellegű bevezetés (ami persze – s ez az én, továbbiakban kifejtendő tézisemet erősíti – nagyrészt kronologikus) után található a *Mi a történelem?*, *Mi a történeti tény?*, majd *A történelem értelme, iránya, és haszna* című fejezetek. A másodikban pedig *A történeti megismerés, megértés és magyarázat* (önmagában is külön kötettel felérő, több mint nyolcvan oldalas alfejezet), majd *A történeti elbe-*